

MODERNIZACIJA PUTEM NAREDBI ZA VRIJEME BANOVANJA IVANA MAŽURANIĆA

Izv. prof. dr. sc. Ivan Kosnica*

UDK 94(497.5)-05Mažuranić, I.
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.44.3.2>
Ur.: 23. studenog 2022.
Pr.: 30. siječnja 2023.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Razdoblje banovanja Ivana Mažuranića bilo je intenzivno modernizacijsko razdoblje tijekom kojega je dotada zastarjeli hrvatski pravni sustav znatno moderniziran. Modernizacija je provedena kroz intenzivnu zakonodavnu aktivnost budući da je tijekom Mažuranićevoga banovanja doneseno više od šezdeset važnih zakona. Nastavljajući se na to u pravnopovijesnoj znanosti već istraženo pitanje, autor je u ovom radu propitao doseg i važnost naredbi kao drugoga pravnog vrela u tim modernizacijskim procesima. Analizom sadržaja Sbornika zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju autor je zaključio da je usprkos usporavanju zakonodavne djelatnosti nakon 1875. godine, naredbodavna djelatnost i nakon te godine bila vrlo intenzivna i bitna.

Ključne riječi: Ivan Mažuranić; reforme; zakon; naredba; Hrvatska.

1. UVOD

Reforme bana Ivana Mažuranića, provedene u Hrvatskoj i Slavoniji od stupanja Ivana Mažuranića na mjesto bana 30. rujna 1873. godine pa sve do njegova odlaska s toga mjesta 21. veljače 1880. godine¹ u znanosti su označene kao razdoblje intenzivne modernizacije.² Propisi i rješenja pritom su znatno preuzimani iz austrijskoga pravnog

* Dr. sc. Ivan Kosnica, izvanredni profesor, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet; ivan.kosnica@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0467-6062>.

1 Podatke o Mažuranićevom dolasku na mjesto bana kao i njegovu odlasku s te funkcije vidi u: Dalibor Čepulo, „Mažuranićeve reforme 1873.-1880.: modernizacija kao izgradnja države i nacije“, u: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.), 16. O političkoj pozadini koja je prethodila Mažuranićevom imenovanju za bana, kao i činjenici da je banska čast prethodno ponudena četvorici umjerenih unionista vidi više u: Ladislav Heka, *Hrvatsko-ugarska nagodba: Pravni odnos bana i hrvatskog ministra* (Zagreb: Srednja Europa, 2019.), 171.

2 Ivan Beuc, *Povijest država i prava na području SFRJ* (Zagreb: Narodne novine, 1989.), 77-78; Mirjana Gross i Agneza Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu: društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća* (Zagreb: Globus,

sustava uz određene preinake pa i postroženja u dijelu koji se ticao uređenja položaja građanina.³

Dosadašnja istraživanja Mažuranićevih reformi brojna su i slojevita. U brojnim su radovima analizirani pojedini segmenti reformi bilo na način da je analizirano samo razdoblje Mažuranićevog banovanja, bilo da je riječ o longitudinalnim istraživanjima koja su kao važan isječak zahvatile i Mažuranićeve reforme. U sklopu dosadašnjih istraživanja primarno je analiziran zakonodavni okvir, no u određenoj su mjeri uzimane u obzir i pojedine naredbe. Ipak, naredbe u cjelini kao zasebna istraživačka tema još uvijek nisu obrađivane.

Imajući u vidu prethodnu konstataciju, u ovom su radu istražene naredbe kao jedinstveni normativni sklop. Istraživani su koncept naredbe, vrste naredbi, dinamika donošenja naredbi te njihov sadržaj. Istraživanje je važno za kompleksnije razumijevanje Mažuranićevih reformi, dijelom i zbog toga što je nakon 1875. godine došlo do, kako se navodi, usporavanja zakonodavne i uopće reformske aktivnosti. U tom smislu Mirjana Gross ističe da Središnja vlada pod vodstvom Kálmána Tisze od 1875. godine pa nadalje nije više dopuštala reforme zbog bojazni da one jačaju hrvatsku autonomiju.⁴ Pritom ponajprije ima u vidu, prema mišljenju autora, zakonodavnu djelatnost Hrvatsko-slavonskog sabora koja doista jest bitno zamrla nakon 1875. godine. No, autoru ovoga rada se čini opravdanim postaviti pitanje o tome jesu li i u kojoj su mjeri naredbe kao druga vrsta pravnog vrela bile relevantan modernizacijski alat i nakon te godine. To stoga što već lapidaran pregled Sbornika zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju (u daljnjem tekstu: Sbornik) daje naslutiti da je i nakon te godine Zemaljska vlada donijela mnoštvo naredbi iz područja autonomne hrvatsko-slavonske nadležnosti. Postavljanje ovoga pitanja relevantno je i stoga što je proces donošenja naredbi bio uvelike jednostavniji i manje formalan u usporedbi sa zakonodavnim postupkom. Naime, proces donošenja autonomnih zakona bio je složen te u određenoj mjeri uvjetovan i odobrenjem Središnje vlade. To stoga što su nacrti autonomnih zakona trebali biti prethodno podneseni kralju na predskanciju, odnosno naknadno na sankciju putem hrvatsko-slavonskoga ministra koji je bio član Središnje vlade. Navedena je situacija omogućavala Središnjoj vladi da utječe na sadržaj, kao i na dinamiku autonomne zakonodavne aktivnosti u Hrvatskoj i Slavoniji.⁵ Suprotno tomu, proces donošenja

1992.), 369-373; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskoga naroda 600.-1918.* (Split: Marijan tisak, 2004.), 468; Dalibor Čepulo, „Building of the Modern Legal System in Croatia 1848-1918 in the Centre-Periphery Perspective“, u: *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, eds. Tomasz Giaro (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2006.), 70-80; Ladislav Heka, *Osam stoljeća Hrvatsko-ugarske državne zajednice s posebnim osvrtom na Hrvatsko-ugarsku nagodbu* (Szeged, Subotica: Bába Kiadó, 2011.), 422-423; Dinko Šokčević, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas* (Zagreb: Durieux, 2016.), 295-296.

3 Dalibor Čepulo, *Prava građana i moderne institucije: europska i hrvatska pravna tradicija* (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003.), 185.

4 Gross i Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, 373.

5 O tome vidi više u: Dalibor Čepulo i Mirela Krešić, „Hrvatsko-ugarska nagodba: institucije i stvarnost“, u: *Mint nemzet a nemzettel...Tudományos a magyar-horvat kiegyezés 140. évforduloja emlekere / Kao narod s narodom... Konferencija u spomen 140. obljetnici Hrvatsko-ugarske nagodbe*, ur. Dinko Šokčević (Budimpešta: Croatica, 2011.), 148-153.

naredbi iz autonomnog djelokruga uvelike je ovisio o Zemaljskoj vladi te nije bio izravno podložan kontroli Središnje vlade. Utoliko je pretpostavka autora da se je autonomna naredbodavna djelatnost mogla odvijati slobodnije i nakon 1875. godine. Razumije se, međutim, da je stvarne razmjere te aktivnosti tek potrebno istražiti. Uz ovo pitanje, u kontekstu naredbodavne djelatnosti, važno je raspraviti i o relevantnosti naredbodavne djelatnosti Središnje vlade tijekom Mažuranićevoga banovanja.

S obzirom na prethodno naznačena istraživačka pitanja, metodologija istraživanja obuhvatila je detaljnu analizu sadržaja Sbornika. Uz to, u sklopu istraživanja pretraženi su relevantni arhivski fondovi dostupni u Hrvatskom državnom arhivu, ponajviše fond Unutarnjeg odjela Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju. Također je istražena relevantna literatura.

Zbog njihove brojnosti, naredbe su u radu u pravilu navedene u skraćenom obliku na način da je naveden donositelj naredbe, broj naredbe, odnosno kada naredba nema broj datum donošenja naredbe, te komad i godište Sbornika u kojem su objavljene. Puni naziv naredbe naveden je samo onda kad je to bilo sadržajno bitno. Također zbog brojnosti, na kraju rada u popisu izvora naredbe nisu pojedinačno navedene nego se ovdje upućuje na relevantna godišta Sbornika.

U prvom dijelu rada analizira se naredba kao pravno vrelo te se analiziraju vrste naredbi tijekom banovanja Ivana Mažuranića. Nakon toga se izlaže kvantitativna analiza naredbodavne djelatnosti provedena na temelju analize sadržaja Sbornika. U sklopu ovoga dijela rada navedeni su podatci o broju objavljenih naredbi iz zajedničke i autonomne hrvatsko-slavonske nadležnosti po godinama te su naredbe razvrstane po donositelju. U nastavku rada izlaže se osnovni sadržaj naredbodavne djelatnosti iz područja hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti⁶ te se izlaže osnovni sadržaj naredbodavne djelatnosti iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti. Rad završava zaključkom.

2. O NAREDBAMA I NJIHOVIM VRSTAMA TIJEKOM BANOVANJA IVANA MAŽURANIĆA

Konzultirani izvori, ponajprije Sbornik, a onda i relevantna arhivska građa upućuju na to da tijekom banovanja Ivana Mažuranića, pa ni neposredno prije, u pravilu nije korišten termin *uredba*.⁷ Umjesto toga, općenormativni akt koji je donijelo pojedino ministarstvo ili koji je donijela Zemaljska vlada radi provedbe određenoga zakona ili detaljnijeg uređenja nekoga pitanja označavan je terminom

6 O području hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti u nagodbenom razdoblju vidi više u: Eugen Pusić, *Hrvatska središnja državna uprava i usporedni upravni sustavi* (Zagreb: Školska knjiga, 1997.), 164.

7 Upotreba toga termina bila je rijetka. Pretragom sadržaja Sbornika tijekom Mažuranićeva banovanja autor nije pronašao niti jedan primjer primjene termina „uredba“, dok je pretragom Sbornika, godišta 1873., u vrijeme kada Mažuranić još nije bio ban, pronašao tek jedan takav primjer. Vidi: Razpis kr. zemaljsko-vladinoga odjela za bogoštovlje i nastavu od 19. travnja 1873., kojim se proglašuje previšnjim rješenjem od 6. travnja i 2. srpnja 1872. potvrđena „uredba za srbsko-narodne škole“ kao i „uredba o višim ženskim školama“, Sbornik, komad V, 1873.

naredba.⁸ Ti su akti redovito objavljeni u Sborniku. No osim tih akata, u praksi su terminom *naredba* označeni i drugi akti uprave koji nisu objavljeni u Sborniku, a koje bismo danas nazvali *uputama*.⁹ Na terminološkoj razini nije dakle uspostavljeno primjereno razlikovanje tih akata. No, na konceptualnoj ipak u osnovi jest budući da naredbe objavljene u Sborniku u pravilu uspostavljaju novu normu radi provedbe nekoga zakona,¹⁰ dok naredbe koje nisu objavljene u Sborniku u pravilu donose tek uputu radi primjene nekog propisa ili pravilo postupanja.¹¹

Dalja analiza naredbi objavljenih u Sborniku, upućuje na to da se naredbe donesene tijekom banovanja Ivana Mažuranića mogu razlikovati prema kriteriju donositelja naredbi. Prema tom kriteriju tako se mogu identificirati naredbe koje su formalno donosili Zemaljska vlada, njeno predsjedništvo, odnosno ban. Neke od njih, posebno one kojima su uređena pojedina statusna pitanja, donesene su uz prethodnu vladarevu suglasnost,¹² dok su neke naredbe donesene i bez prethodnoga

-
- 8 Zbog toga je i naziv službenog lista u kojem su objavljeni propisi valjani za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju glasio Sbornik zakona i naredbi. U tom smislu i Ivan Žigrović-Pretočki općenormativni akt izvršne vlasti naziva naredbom te ju suprotstavlja zakonu kao aktu zakonodavstva. Ivan Žigrović-Pretočki, *Upravna nauka i hrvatsko upravno pravo* (Zagreb: Tisak i naklada knjižare L. Hartmana, 1917.), 4. Termin *naredba* za označavanje općenormativnog akta uprave koristi i Ivo Krbek 1929. godine, te napominje da je riječ o terminu koji je uobičajen na području Hrvatske i Slavonije. Usporedno s tim terminom Krbek uvodi i termin *uredba* kao alternativan te navodi da je riječ o terminu koji je u pravni poredak ušao iz srbijanskoga zakonodavstva. Ivo Krbek, *Upravno pravo (uvodna i osnovna pitanja)*, knjiga I. (Zagreb: Tisak i naklada jugoslovenske štampe, 1929.), 103.
- 9 Ovdje je u pravilu riječ o općim uputama (tzv. *generalnim instrukcijama*). Ivo Krbek ističe da je kod *generalnih instrukcija* riječ o uputama koje se daju „unaprijed općenito za neodređeni broj slučajeva“. Prema Krbekovu shvaćanju *generalna instrukcija* „ne predstavlja općeobvezno pravilo, već samo interno veže niži upravni organ u odnosu prema višemu“. Ivo Krbek, „Instrukcija (uputa) na području uprave“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 7, br. 3-4 (1957): 257. O uputi/instrukciji vidi i: Ivo Borković, *Upravno pravo* (Zagreb: Narodne novine, 2002.), 110-111; Marko Šikić, „Pojmovnik“, *Hrvatska javna uprava* 9, br. 2 (2009): 587-588.
- 10 Velika većina tih naredbi donesena je radi provedbe pojedinog zakona ili radi detaljnijeg uređenja nekoga pravnog pitanja. Za naredbu kojom se izdaje napatuk za provedbu zakona vidi: Naredba Zemaljske vlade (u daljnjem tekstu: ZV) odjela za pravosuđe (u daljnjem tekstu: OP) broj 5715. kojom se izdaje provedbeni napatuk k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka, Sbornik, komad II, 1877. (u nastavku rada u sličnim slučajevima navodi se skraćeno: 5715, Sbornik, II/1877). Za naredbu kojom se izdaje napatuk kojim se pobliže uređuje neko pitanje vidi: Naredba ZV Odjela za unutarnje poslove (u nastavku: OUP) i OP kojom se izdaje napatuk za uređivanje mjesnih sudova, 1660, Sbornik, XI/1877.
- 11 Primjer za posljednje je Naredba ZV OUP od 15. prosinca 1875. br. 21497. odasлана na sve podžupanije, a donesena stoga što je u đakovačkoj podžupaniji jedan općinski službenik kao pratitelj poreznog ovrhovoditelja ustrijelio čovjeka. HR Hrvatski državni arhiv 79 - Unutarnji odjel Zemaljske vlade za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, kutija 176, sv. VII-1, 21497/1875.
- 12 Takva je, primjerice, bila Naredba o sistematiziranom statusu osoblja političke uprave, Sbornik, XIII/1875. Katkada je međutim, vladar uredio pojedina pitanja samostalno svojim rješenjem. Ta je rješenja objavljivao u Sborniku ban u formi raspisa. Vidi primjerice Raspis bana o statusu osoblja kr. hrvatsko-slavonske zemaljske blagajne, čina i plaća njegovih, 587./Pr., Sbornik, XII/1875.

kraljevog odobrenja.¹³ Također prema kriteriju donositelja mogu se identificirati i naredbe pojedinih odjela Zemaljske vlade. Riječ je o naredbama kod kojih je kao formalni donositelj naveden pojedini odjel Zemaljske vlade. Katkada su pak kao donositelji navedena dva odjela i to kada pojedina naredba zasijeca u nadležnost dva odjela. Iznimno se iz istoga razloga događalo da su kao donositelji naredbe navedeni svi odjeli Zemaljske vlade. Ipak ovdje treba istaknuti da je sve naredbe, pa tako i pojedinih odjela Zemaljske vlade potpisivao ban kao jedini dužnosnik u Zemaljskoj vladi. Banu su, naime, bili podčinjeni svi odjeli.¹⁴ Konačno, prema kriteriju donositelja mogu se identificirati i naredbe koje su donosila pojedina ministarstva Središnje vlade u Budimpešti.

Prethodno izložena klasifikacija naredbi s obzirom na donositelja u osnovi se podudara s kriterijem nadležnosti pojedinih organa. Tako su kao pravilo pojedina ministarstva Središnje vlade donosila naredbe iz zajedničke nadležnosti, a Zemaljska vlada, katkada uz prethodnu vladarevu suglasnost, iz područja hrvatske autonomne nadležnosti. Uz to je nužno istaknuti da je Zemaljska vlada za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju pomagala provedbu naredbi ministarstava Središnje vlade iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti na svom području te je donosila i naredbe radi provedbe zajedničkih ugarsko-hrvatskih propisa.¹⁵ Neke naredbe važeće za područje Hrvatske i Slavonije ministarstva Središnje vlade formalno su donijela zajedno s banom.¹⁶

3. KVANTITATIVNI POKAZATELJI NAREDBODAVNE DJELATNOSTI

U sklopu ovoga dijela rada pobrojane su naredbe donesene i objavljene u Sborniku tijekom Mažuranićevog banovanja. Naredbe su razvrstane u dvije skupine. U prvu su skupinu svrstane naredbe koje su donijeli ban, odnosno Zemaljska vlada u području hrvatsko-slavonskog autonomnog djelokruga. U drugu su skupinu svrstane ostale naredbe koje je Zemaljska vlada donijela iz područja zajedničkog ugarsko-hrvatskog djelokruga, odnosno naredbe koje su donijela ministarstva Središnje vlade iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti.

13 Vidi primjerice Naredbu ZV kojom se naređuje da se zakoniti primjerak svakoga u Hrvatskoj i Slavoniji izašlog tiskopisa koji se uslijed objave obzora v. kr banske vlade od 24. listopada 1852. imao dosele predati knjižnici akademičkoj u Zagrebu ima odsele predavati knjižnici sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, 298, Sbornik, XI/1875.

14 Krišković navodi da su svi odjeli podčinjeni banu, no također ističe da su odjeli bili u svom području djelovanja samostalni i međusobno neovisni. Vinko Krišković, „Upravno pravo“, predavanja dr. Vinka Kriškovića (skripta, Zagreb, oko 1910.), 85.

15 Vidi primjerice Naredbu ZV OUP kojom se u smislu čl. 16. zakonskoga članka VIII., 1874. o uvođenju metričke mjere izdaje propis o nadziranju mjera, 23776, Sbornik, I/1876.

16 Vidi u tom smislu Naredbu ministra za poljodjelstvo, obrt i trgovinu i bana izdanu u sporazumu s ministrom financija i ministrom javnih građevina i komunikacija o načinu uporabe 3., 4. i 5. naslova I. dijela zakonskoga članka XXXVII., 1875. na trgovačka poduzeća državna u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, 28710, Sbornik, II/1876.

Godina 1873. Tijekom zadnja tri mjeseca 1873. godine donesene su i objavljene tek dvije naredbe. Jednu je donijela Zemaljska vlada, njezin odjel za unutarnje poslove, u području hrvatsko-slavonskog autonomnog djelokruga, te ju stoga svrstavamo u prvu skupinu.¹⁷ Drugu je naredbu također donijela Zemaljska vlada, no u svrhu publikacije naredbe ugarskog ministra za poljodjelstvo, obrt i trgovinu te tu naredbu svrstavamo u drugu skupinu.¹⁸

Godina 1874. Tijekom 1874. godine u Sborniku je objavljeno devet naredbi. Jednu je od tih naredbi donijelo ministarstvo za zemaljsku obranu prije negoli što je Ivan Mažuranić postao hrvatski ban, pa ju stoga ne uzimamo u obzir u kvantitativnoj analizi.¹⁹ Analizom preostalih osam naredbi utvrđujemo da je jedna naredba Zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, izdana „u suglasju sa sličnom naredbom izdanom po ugarskom ministarstvu unutarnjih poslova sporazumno s ugarskim ministarstvom za javne radnje i komunikacije“, pa ju stoga uvrštavamo u sklop naredbi donesenih iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti.²⁰ Ostalih sedam naredbi donijela je Zemaljska vlada u sklopu autonomnoga hrvatsko-slavonskog djelokruga. Kod jedne od tih naredbi kao formalni donositelj navedena je Zemaljska vlada,²¹ dok je kod pet kao formalni donositelj naveden Odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade.²² Jednu je naredbu donio Odjel za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade.²³

Godina 1875. Tijekom te godine objavljene su 23 naredbe. Pet je naredbi donio ministar za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.²⁴ Ostalih 18 naredbi donijeli su ban, odnosno Zemaljska vlada iz područja hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti. Od toga je broja, jednu naredbu formalno donio ban, dok je tri naredbe kao formalni donositelj donijela Zemaljska vlada.²⁵ Kod ostalih 14 naredbi kao formalni donositelji navedeni su pojedini odjeli Zemaljske vlade i to kod pet naredbi odjel za unutarnje poslove,²⁶ kod tri naredbe odjel za pravosuđe,²⁷ kod četiri naredbe odjel za bogoštovlje i

17 Naredba ZV OUP 16215, Sbornik, XIV/1873.

18 Naredba ZV 1853, Sbornik, XVI/1873.

19 Naredba 13566, Sbornik, X/1874.

20 Naredba ZV OUP 16239, Sbornik, I/1874.

21 Riječ je o Naredbi ZV 735, Sbornik, IX/1874.

22 Naredba ZV OUP 16658, Sbornik, V/1874; Naredba ZV OUP od 30. travnja 1874., Sbornik, XI/1874; Naredba ZV OUP 5299/996, Sbornik, XIV/1874; Naredba ZV OUP 15836/4666, Sbornik, XVIII/1874; Naredba ZV OUP 16089/4721, Sbornik, XVIII/1874.

23 Naredba ZV OBN 3715, Sbornik, XIX/1874.

24 Naredba 7210, Sbornik, XVI/1875; Naredba 9334, Sbornik, XVI/1875; Naredba 430, Sbornik, XXIII/1875; Naredba 12237, Sbornik, XXX/1875; Naredba 18377, Sbornik, XXX/1875.

25 Naredba bana 397/Pr., Sbornik, IX/1875; Naredba ZV 298/Pr., Sbornik, XI/1875; Naredba ZV 847./Pr., Sbornik, XIII/1875; Naredba ZV 2948, Sbornik, XXIV/1875.

26 Naredba ZV OUP 18915/3356, Sbornik, I/1875; Naredba ZV OUP 963, Sbornik, IV/1875; Naredba ZV OUP 221, Sbornik, V/1875; Naredba ZV OUP 10937/3192, Sbornik, XXI/1875; Naredba ZV OUP 13854/4382, Sbornik, XXVI/1875.

27 Naredba ZV OP 364, Sbornik, V/1875; Naredba ZV OP 2334, Sbornik, XVII/1875; Naredba ZV OP 2017, Sbornik, XVIII/1875.

nastavu,²⁸ dok su dvije naredbe označene kao zajedničke naredbe odjela za unutarnje poslove i pravosuđe.²⁹

Godina 1876. Te su godine objavljene 42 naredbe. Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu donijelo je deset naredbi.³⁰ Jednu naredbu donijeli su ministar za poljodjelstvo, obrt i trgovinu i ban Hrvatske i Slavonije u sporazumu s ministrom financija i ministrom javnih građevina i komunikacija u području reguliranja državnih trgovačkih poduzeća u Hrvatskoj i Slavoniji.³¹ K tome treba pribrojiti i naredbu ministra predsjednika, ministra pravosuđa i bana kojom su regulirana neka pitanja uređenja riječkog sudišta.³² Još je četiri naredbe donijela Zemaljska vlada radi provedbe zajedničkog ugarsko-hrvatskog zakonodavstva.³³ Ukupno, dakle, 16 naredbi. Ostalih je 26 naredbi doneseno iz područja hrvatsko-slavonskog autonomnoga djelokruga. Daljnjom je analizom utvrđeno da je jednu od tih naredbi donio ban u području pravosuđa radi provedbe kraljeva otpisa.³⁴ Ostalih 25 naredbi formalno su donijeli odjeli Zemaljske vlade i to odjel za unutarnje poslove donio je deset naredbi,³⁵ odjel za pravosuđe je donio tri³⁶ i odjel za bogoštovlje i nastavu deset naredbi.³⁷ Još su dvije naredbe zajedno donijeli odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe Zemaljske vlade.³⁸

Godina 1877. Te je godine objavljeno 37 naredbi. Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu donijelo je pet naredbi,³⁹ dok je ministarstvo za javne

28 Naredba ZV OBN 1152, Sbornik, X/1875; Naredba ZV OBN 1152, Sbornik, X/1875; Naredba ZV OBN 2947, Sbornik, XXIV/1875; Naredba ZV OBN 2949, Sbornik, XXVII/1875.

29 Naredba ZV OUP i OP 7217/1961, Sbornik, XXI/1875; Naredba ZV OUP i OP 8683, Sbornik, XXXVIII/1875.

30 Naredba 29199, Sbornik, V/1876; Naredba 28424, Sbornik, VI/1876; Naredba 17214, Sbornik, IX/1876; Naredba 4155, Sbornik, XIII/1876; Naredba 6600, Sbornik, XV/1876; Naredba 15448, Sbornik, XXI/1876; Naredba 9182, Sbornik, XXI/1876; Naredba 13258, Sbornik, XXVI/1876; Naredba 17322, Sbornik, XXXIII/1876; Naredba 19649, Sbornik, XXXIII/1876.

31 Naredba 28710, Sbornik, II/1876.

32 Naredba 35894, Sbornik, VII/1876.

33 Naredba ZV OUP 23776, Sbornik, I/1876; Naredba ZV OUP 341, Sbornik, V/1876; Naredba ZV OUP 2807, Sbornik, IX/1876; Naredba 12770, Sbornik, XXXII/1876.

34 Naredba bana 2017, Sbornik, XIX/1876.

35 Naredba ZV OUP 22633, Sbornik, III/1876; Naredba ZV OUP 24511, Sbornik, V/1876; Naredba ZV OUP 2239, Sbornik, IX/1876; Naredba ZV OUP 5446, Sbornik, XI/1876; Naredba ZV OUP 5446, Sbornik, XI/1876; Naredba ZV OUP 6331, Sbornik, XIV/1876; Naredba ZV OUP 6332, Sbornik, XIV/1876; Naredba ZV OUP 8732, Sbornik, XIX/1876; Naredba ZV OUP 11356, Sbornik, XXII/1876; Naredba ZV OUP 13399, Sbornik, XXVI/1876.

36 Naredba ZV OP 634, Sbornik, I/1876; Naredba ZV OP 1571, Sbornik, XV/1876; Naredba ZV OP 3598, Sbornik, XXX/1876.

37 Naredba ZV OBN 5749, Sbornik, I/1876; Naredba ZV OBN 5248, Sbornik, I/1876; Naredba ZV OBN 541, Sbornik, XII/1876; Naredba ZV OBN 1693, Sbornik, XVI/1876; Naredba ZV OBN 2012, Sbornik, XVIII/1876; Naredba ZV OBN 2013, Sbornik, XVIII/1876; Naredba ZV OBN 2031, Sbornik, XVIII/1876; Naredba ZV OBN 2997, Sbornik, XXIII/1876; Naredba ZV OBN 3097, Sbornik, XXIV/1876; Naredba ZV OBN 5351, Sbornik, XXXIV/1876.

38 Naredba ZV OUP i OP 7357, Sbornik, XIX/1876; Naredba ZV OUP i OP 11132, Sbornik, XXIII/1876.

39 Naredba 25734, Sbornik, VII/1877; Naredba 26128, Sbornik, VII/1877; Naredba 8556, Sbornik, XXII/1877; Naredba 14548, Sbornik, XXIV/1877; Naredba 18732, Sbornik,

radnje i komunikacije donijelo dvije naredbe.⁴⁰ Jednu je naredbu donio ban radi provedbe zajedničkog ugarsko-hrvatskog zakonodavstva.⁴¹ Također je jednu naredbu donio odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade u sporazumu s ugarskim ministrom financija.⁴² Dvije je naredbe donio odjel za pravosuđe Zemaljske vlade u sporazumu s ugarskim ministrom za pravosuđe, odnosno s ugarskim ministrom financija.⁴³ Jednu su naredbu donijeli zajedno odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe Zemaljske vlade radi proglašenja zajedničke naredbe ugarskoga ministarstva za unutarnje poslove, za pravosuđe i za trgovinu.⁴⁴ Ukupno je, dakle doneseno, 12 naredbi. Ostalih 25 naredbi donijeli su Zemaljska vlada, odnosno njeni odjeli u sklopu hrvatsko-slavonskog autonomnog djelokruga. Pritom je kao formalni donositelj tek kod jedne naredbe označeno predsjedništvo Zemaljske vlade,⁴⁵ dok je kod ostalih naredbi kao donositelj označen pojedini odjel Zemaljske vlade. Daljnjom raščlambom utvrđeno je da je objavljeno osam naredbi odjela za unutarnje poslove,⁴⁶ devet naredbi odjela za pravosuđe⁴⁷ te tri naredbe odjela za bogoštovlje i nastavu.⁴⁸ Još su četiri naredbe donijeli zajedno odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe.⁴⁹

Godina 1878. Te je godine u Sborniku objavljeno 30 naredbi. Dvije je naredbe donijelo ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu,⁵⁰ dok je dvije naredbe donijelo ministarstvo za javne radnje i komunikacije.⁵¹ Jednu je naredbu donio odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade radi provedbe zajedničke regulative.⁵² Ostalih 25 naredbi donijeli su Zemaljska vlada, odnosno njeni odjeli u području hrvatsko-

XXVI/1877.

- 40 Naredba 9821, Sbornik, XXIX/1877; Naredba 11474, Sbornik, XXIX/1877.
 41 Naredba bana od 27. travnja 1877. Sbornik, XIV/1877.
 42 Naredba ZV OUP 24096, Sbornik, II/1877.
 43 Naredba ZV OP 3956, Sbornik, XXII/1877; Naredba ZV OP 3548, Sbornik, XXX/1877.
 44 Naredba ZV OUP i OP 542, Sbornik, XVI/1877.
 45 Naredba ZV 919 pr., Sbornik, XXII/1877.
 46 Naredba ZV OUP 319, Sbornik, IV/1877; Naredba ZV OUP 25004, Sbornik, VIII/1877; Naredba ZV OUP 3781, Sbornik, VIII/1877; Naredba ZV OUP 3923, Sbornik, XVIII/1877; Naredba ZV OUP 12064, Sbornik, XIX/1877; Naredba ZV OUP 14950, Sbornik, XXIV/1877; Naredba ZV OUP 15660, Sbornik, XXVII/1877. Jednu od naredbi ZV OUP je donio u sporazumu s Glavnim zapovjedništvom Vojne krajine. Naredba ZV OUP 11429, Sbornik, XXV/1877.
 47 Naredba ZV OP 5715, Sbornik, II/1877; Naredba ZV OP 1691, Sbornik, XII/1877; Naredba ZV OP 2039, Sbornik, XII/1877; Naredba ZV OP 3100, Sbornik, XVII/1877; Naredba ZV OP 3254, Sbornik, XX/1877; Naredba ZV OP 1200, Sbornik, XX/1877; Naredba ZV OP 6813, Sbornik, XXX/1877; Naredba ZV OP 7501, Sbornik, XXXI/1877; Naredba ZV OP 7652, Sbornik, XXXI/1877.
 48 Naredba ZV OBN 1351, Sbornik, XIII/1877; Naredba ZV OBN 4797, Sbornik, XXVIII/1877. Kod Naredbe ZV OBN br. 865, Sbornik, VI/1877. Kao formalni donositelj je naznačen OBN, no iz sadržaja je naredbe vidljivo da je naredba donesena radi provedbe kraljevog rješenja.
 49 Naredba ZV OUP i OP 564, Sbornik, IV/1877; Naredba ZV OUP i OP 1660, Sbornik, XI/1877; Naredba ZV OUP i OP 2372, Sbornik, XV/1877; Naredba ZV OUP i OP 6559, Sbornik, XXX/1877.
 50 Naredba 20689, Sbornik, II/1878; Naredba 14827, Sbornik, XXVII/1878.
 51 Naredba 298, Sbornik, IV/1878; Naredba 3686, Sbornik, XII/1878.
 52 Naredba ZV OUP 16712, Sbornik, XXII/1878.

slavonske autonomne nadležnosti. Daljnjom je analizom utvrđeno da je jednu naredbu donijela Zemaljska vlada na temelju kraljevoga rješenja.⁵³ Ostale 24 naredbe donijeli su pojedini odjeli. Tako je odjel za unutarnje poslove donio pet naredbi,⁵⁴ odjel za pravosuđe je donio sedam⁵⁵ i odjel za bogoštovlje i nastavu tri naredbe.⁵⁶ Odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe zajedno su donijeli sedam naredbi.⁵⁷ Jednu su naredbu zajedno izdali odjel za unutarnje poslove i odjel za bogoštovlje i nastavu,⁵⁸ dok su jednu naredbu izdali svi odjeli Zemaljske vlade.⁵⁹

Godina 1879. Te je godine u Sborniku objavljeno 16 naredbi. Od toga je broja tek jednu naredbu donijelo ugarsko ministarstvo za javne radnje i komunikacije.⁶⁰ Još je jednu naredbu donio odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade u području zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti radi prilagodbe uredbe ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.⁶¹ Ostalih 14 naredbi donijeli su Zemaljska vlada, odnosno njeni odjeli u području autonomne nadležnosti. Od toga broja, odjel za unutarnje poslove donio je šest naredbi,⁶² odjel za pravosuđe tri naredbe⁶³ i odjel za bogoštovlje i nastavu četiri.⁶⁴ Jednu su naredbu zajedno donijeli odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe.⁶⁵

Godina 1880. Do 21. veljače 1880. objavljeno je pet naredbi. Četiri je naredbe donio odjel za unutarnje poslove Zemaljske vlade,⁶⁶ dok je jednu naredbu donio odjel

53 Naredba ZV 17523, Sbornik, XXIII/1878.

54 Naredba ZV OUP 14516, Sbornik, V/1878; Naredba ZV OUP 3108, Sbornik, XII/1878; Naredba ZV OUP 1792, Sbornik, XIII/1878; Naredba ZV OUP 8741, Sbornik, XV/1878; Naredba ZV OUP 21827, Sbornik, XXX/1878.

55 Naredba ZV OP 535, Sbornik, II/1878; Naredba ZV OP 1609, Sbornik, VII/1878; Naredba ZV OP 1955, Sbornik, VIII/1878; Naredba ZV OP 1981, Sbornik, VIII/1878; Naredba ZV OP 2624, Sbornik, X/1878; Naredba ZV OP 3486, Sbornik, XIV/1878; Naredba ZV OP 6558, Sbornik, XXI/1878.

56 Naredba ZV OBN 1371, Sbornik, XVI/1878; Naredba ZV OBN 4100, Sbornik, XX/1878; Naredba ZV OBN 5368, Sbornik, XXVII/1878.

57 Naredba ZV OUP i OP 1802, Sbornik, IX/1878; Naredba ZV OUP i OP 883, Sbornik, IX/1878; Naredba ZV OUP OP 3021, Sbornik, XII/1878; Naredba ZV OUP i OP 3442, Sbornik, XIV/1878; Naredba ZV OUP i OP 3809, Sbornik, XV/1878; Naredba ZV OUP i OP 3844, Sbornik, XV/1878; Naredba ZV OUP i OP 4435, Sbornik, XVI/1878.

58 Naredba ZV OUP i OBN 9343, Sbornik, XIX/1878.

59 Naredba ZV OUP, OBN i OP 2979, Sbornik, XXVII/1878.

60 Naredba 17774, Sbornik, XX/1879.

61 Naredba ZV OUP 25700, Sbornik, XV/1879.

62 Naredba ZV OUP 12097, Sbornik, I/1879; Naredba ZV OUP 731, Sbornik, IV/1879; Naredba ZV OUP 3853, Sbornik, IX/1879; Naredba ZV OUP 8658, Sbornik, X/1879; Naredba ZV OUP 10008, Sbornik, XIII/1879; Naredba ZV OUP 18729, Sbornik, XVIII/1879.

63 Naredba ZV OP 8092, Sbornik, XVI/1879; Naredba ZV OP 5457, Sbornik, XVII/1879; Naredba ZV OP 8434, Sbornik, XVII/1879.

64 Naredba ZV OBN 6397, Sbornik, II/1879; Naredba ZV OBN 3493, Sbornik, II/1879; Naredba ZV OBN 651, Sbornik, VIII/1879; Naredba ZV OBN 3010, Sbornik, XIV/1879. Posljednjom naredbom proglašeno je kraljevsko rješenje od 1. lipnja 1879. kojim se dozvoljava rad duhovnog reda „Sanctae Mariae Magdaleneae de Poenitentia“ u Hrvatskoj i Slavoniji.

65 Naredba ZV OUP i OP 2367, Sbornik, VII/1879.

66 Naredba ZV OUP 944, Sbornik, V/1880; Naredba ZV OUP 23210 ex 1879, Sbornik, VI/1880; Naredba ZV OUP 14161, Sbornik, XVIII/1880; Naredba ZV OUP 26065, Sbornik,

za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade.⁶⁷ Sve su naredbe bile iz autonomnoga djelokruga.

Sažeto, tijekom Mažuranićevog banovanja u Sborniku je objavljena 161 naredba. Među njima je bilo 40 naredbi koje su donijela ugarska (zajednička) ministarstva, odnosno Zemaljska vlada u području zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti. U području hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti, ban, Zemaljska vlada, odnosno njeni odjeli donijeli su 121 naredbu. Od toga su broja, osam naredbi donijeli ban, odnosno predsjedništvo Zemaljske vlade. Odjel za unutarnje poslove donio je 44, odjel za bogoštovlje i nastavu 26, a odjel za pravosuđe 25 naredbi. Odjel za unutarnje poslove i pravosuđe zajedno su donijeli 16 naredbi, jednu su naredbu zajedno donijeli odjel za unutarnje poslove i odjel za bogoštovlje i nastavu, dok su jednu naredbu donijeli svi odjeli Zemaljske vlade zajedno. Osim strukture donositelja, u oči upada i broj naredbi prema godinama. Naime, iz podataka je vidljivo da je najviše naredbi iz područja hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti doneseno tijekom 1876. (26), 1877. (25) i 1878. (25) godine. Ovi podatci pokazuju da je naredbodavna djelatnost bila vrlo intenzivna tijekom te tri godine, ali i tijekom 1879., pa i početkom 1880. godine. Zanimljiva je u tom smislu usporedba sa zakonodavnom djelatnošću koja je bila najintenzivnija tijekom prve tri godine Mažuranićeva banovanja (1873. - 1875.).⁶⁸

4. SADRŽAJ NAREDBODAVNE DJELATNOSTI IZ PODRUČJA HRVATSKO-SLAVONSKE AUTONOMNE NADLEŽNOSTI

Detaljan pojedinačan pregled sadržaja svih naredbi u ovom radu zbog njihova opsega razumije se, nije moguć. Štoviše, u određenoj je mjeri upitna i svrhovitost takve analize. Stoga se je autor u radio odlučio za racionalniji pristup te je naredbe strukturirao u blokove, prema njihovom sadržaju. Cilj je takve analize pobliže utvrditi područja u kojima su naredbe donesene kao i moguću važnost naredbi za izgradnju hrvatsko-slavonskog poretka tijekom Mažuranićeva banovanja.

Već letimičan pregled naredbodavne djelatnosti Zemaljske vlade upućuje na to da je znatan broj naredbi donesen iz područja organizacije uprave. Stožerna je u tom smislu svakako bila naredba donesena 5. veljače 1875. godine, kojom je dalje razrađen i proveden Zakon o ustroju političke uprave od 15. studenoga 1874. godine.⁶⁹ Glavni se cilj ove naredbe očitovao u definiranju opsega podžupanija kao temeljnih upravnih jedinica. Osim navedene naredbe, Zemaljska vlada donijela je niz drugih naredbi kojima su regulirana specifična pitanja organizacije uprave. Tako su, primjerice naredbom od 7. veljače 1875. godine pobliže uređene općine u riječkoj

XVIII/1880.

67 Naredba ZV OBN 33, Sbornik, IV/1880.

68 O tome da je zakonodavna djelatnost bila najintenzivnija tijekom prve tri godine Mažuranićeva banovanja vidi: Dalibor Čepulo, *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu od srednjeg vijeka do suvremenog doba* (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.), 191.

69 Naredba ZV OUP 221. pr., Sbornik, V/1875.

županiji.⁷⁰ Vrlo važna naredba iz ovoga sklopa bila je i naredba kojom je uređen status državnih službenika.⁷¹

Drugi važan sklop naredbi bile su naredbe iz područja organizacije pravosuđa. Stožerna je u tom smislu bila naredba kojom je uređen teritorijalni opseg te su određena sjedišta gradsko-delegiranih kotarskih sudova, kotarskih sudova i sudbenih stolova.⁷² Ova je naredba donesena na temelju ovlasti sadržanih u čl. 3. i 4. Zakona o ustroju sudova prve molbe u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji radi provedbe navedenoga zakona.⁷³ Zemaljska vlada slično je kao i kod organizacije uprave, specifična pitanja sudske organizacije rješavala novim naredbama.⁷⁴ Štoviše, jednom od naredbi ovlasila je javne bilježnike i općinska tijela da pod određenim pretpostavkama sastavljaju smrtovnice te je propisala i sudjelovanje javnih bilježnika i stalnih povjerenika u ostavinskim raspravama.⁷⁵

Važne naredbe iz područja pravosuđa donesene su radi uređenja gruntovnica i gruntovničke sudbenosti. Temeljna je naredba bila naredba kojom je izdan provedbeni nalog k Zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka.⁷⁶ No i ovdje su uz te opće naredbe donesene posebne naredbe kojima su uređena pojedina pitanja. Tako je posebnom naredbom zbog nekih specifičnosti Zemaljska vlada regulirala pitanje sastavljanja gruntovničkih uložaka za gradove Senj i Vojni Sisak.⁷⁷ Posebnom naredbom od 14. travnja 1877. određeni su i sudbeni kotarevi u kojima su tijekom 1877. godine započeti ispravci gruntovnice i sastavljanje gruntovničkih uložaka itd.⁷⁸

Zemaljska vlada donijela je i važnu naredbu kojom je uredila lepoplavsku kaznionicu. Njome su od 28. veljače 1878. godine uređeni zadaća kaznionice, organizacija njene uprave, izvršenje kazni, postupanje s kažnjenicima te je uređen i vrhovni nadzor kaznionice.⁷⁹ Naredbom je ujedno i *de iure* u lepoplavsku kaznionicu uveden irski progresivni sustav izvršavanja kazne zatvora.⁸⁰

70 Naredba ZV OUP 963, Sbornik, IV/1875.

71 Naredba ZV o sistemiziranom statusu osoblja političke uprave 847/Pr., Sbornik, XIII/1875.

72 Naredba ZV OP 364, Sbornik, V/1875.

73 Zakon o ustroju sudova prve molbe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik, XXV/1874.

74 Vidi u tom smislu Naredbu ZV OP kojom se sjedište kr. kot. suda, ustanovljeno naredbom od 14. veljače 1875. br. 364 (br. 8 Sbornika od t.g.) privremeno u Crikvenici, premješta konačno u Novi, 2017, Sbornik, XVIII/1875.

75 Naredba ZV OP 1955, Sbornik, VIII/1878. O širem značaju te naredbe vidi i: Mirela Krešić, „Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930.: sudjelovanje javnog bilježnika u ostavinskom postupku – iskustva iz prošlosti“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63, br. 2 (2013): 373.

76 Naredba ZV OP 5715, Sbornik, II/1877.

77 Naredba ZV OP 1961, Sbornik, XII/1877.

78 Naredba ZV OP 2039, Sbornik, XII/1877.

79 Naredba ZV OP 1609, Sbornik, VII/1878.

80 Elizabeta Ivičević Karas, „Mažuranićeve reforme i izvršavanje kazne zatvora“, u: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.), 220-221.

Bitan sklop činile su naredbe kojima je regulirana materija mjesnoga sudstva. Formalni donositelji ovih naredbi bili su odjel za unutarnje poslove i odjel za pravosuđe zajedno budući da je bila riječ o materiji koja je bila na razmeđu upravne i sudske funkcije.⁸¹ I ovdje je Zemaljska vlada donijela nekoliko općih uredbi radi provedbe Zakona od 3. listopada 1876. o mjesnim sudovima i postupku pred njima.⁸² U taj sklop svakako spada naredba Zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i pravosuđe od 6. veljače 1877. kojom se utvrđuje broj, sjedište, teritorijalni opseg, nadležnost i broj prisežnika mjesnih sudova⁸³ te naredba kojom se izdaje naputak za uredovanje mjesnih sudova.⁸⁴ No uz te sadržajno opće naredbe, tijekom Mažuranićeve banovanja Zemaljska vlada je donijela niz naredbi kojima je uredila neka specifična pitanja uređenja mjesnog sudstva. Tako je, primjerice, i nakon općenitoga normiranja organizacije mjesnog sudstva novim naredbama ustrojila mjesni sud u Špišić Bukovici,⁸⁵ u Bistri,⁸⁶ u Gornjoj Stubici⁸⁷ itd.

Tijekom banovanja Ivana Mažuranića donesena je i važna regulativa o zadrugama. Ključan u tom smislu bio je Zakon o zadrugama od 3. ožujka 1874. godine.⁸⁸ Detalje primjene navedenoga zakona Zemaljska vlada dalje je razradila općom naredbom od 30. travnja 1874. godine u kojoj je bio sadržan odgovarajući naputak.⁸⁹ Sređivanju socijalno ekonomskih odnosa na selu trebala je pomoći regulativa o konačnom rasterećenju izvanselišnih, krčevinskih, gornjih i činženih zemalja. I ovdje je donesen odgovarajući zakon 10. siječnja 1876. godine⁹⁰ te je 11 mjeseci kasnije donesena naredba kojom je propisan naputak za primjenu navedenoga zakona.⁹¹

Važno područje koje su zahvatile Mažuranićeve reforme bilo je zdravstvo. Temeljni propis u tom području bio je Zakon o uređenju zdravstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, donesen 15. studenoga 1874. godine.⁹² Jednom od naredbi detaljno je uređeno pitanje izdavanja lijekova na račun zemaljskoga proračuna, javnih zaklada i općina.⁹³ Drugom je naredbom regulirana javna opskrba siromašnih

81 O mjesnim sudovima kao organima vlasti koji su imali neke karakteristike sudstva, ali i uprave vidi: Dalibor Čepulo, „Mjesni sud na hrvatsko-slavonskom području između sudske i upravne vlasti“, u: *Djelotvorna pravna zaštita u pravičnom postupku: izazovi pravosudnih transformacija na jugu Europe (Liber amicorum Mihajlo Dika)*, ur. Alan Uzelac, Jasnica Garašić i Aleksandra Maganić (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.), 78-90.

82 Zakon o mjesnim sudovima i postupku pred njima, Sbornik, XXXII/1876.

83 Naredba ZV OUP i OP 564, Sbornik, IV/1877.

84 Naredba ZV OUP i OP 1660, Sbornik, XI/1877.

85 Naredba ZV OUP i OP 3021, Sbornik, XII/1878.

86 Naredba ZV OUP i OP 3809, Sbornik, XV/1878.

87 Naredba ZV OUP i OP 2367, Sbornik, VII/1879.

88 Zakon o zadrugama od 3. ožujka 1874., Sbornik, IX/1874.

89 Naredba ZV OUP od 30. travnja 1874., Sbornik, XI/1874.

90 Zakon o konačnom rasterećenju izvanselišnih, krčevinskih, gornjih i činženih zemalja, Sbornik, IV/1876. Ukratko o tom Zakonu vidi: Ivan Žigrović-Pretočki, *Upravno pravo Kraljevina Hrvatske i Slavonije s obzirom na ustav* (Bjelovar: Tisak Lav. Weissa, 1911.), 428.

91 Naredba ZV OUP 25004, Sbornik, VIII/1877.

92 Zakon o uređenju zdravstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik, XXIII/1874.

93 Naredba ZV OUP 24511, Sbornik, V/1875.

u njihovu zavičaju te u javnim uboškim i u zdravstvenim zavodima.⁹⁴ Ovom su naredbom predviđene situacije kada je bolnička opskrba bolesnika padala na teret zemaljskoga proračuna.⁹⁵ U sklop naredbi o zdravstvu spadaju i naredbe o cijepljenju protiv boginja.⁹⁶ U njih svakako spadaju i naredbe kojima je uređena primaljska struka,⁹⁷ a u širi sklop naredbi u području zdravstva nužno je još uvrstiti i naredbu kojom je uređena veterinarska djelatnost.⁹⁸

Bitne reforme Mažuranić je proveo u području školstva.⁹⁹ Osnovna pitanja pritom su uređena Zakonom o ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.¹⁰⁰ No, uređenje čitavoga niza pitanja prepušteno je naredbama, njih deset. Ne ulazeći ovdje u detaljnu analizu sadržaja pojedinih naredbi treba ipak istaknuti da su naredbama vrlo detaljno regulirani pojedini segmenti obrazovanja učenika. Tako su primjerice uređeni školski i nastavni red za pučke škole, naukovna osnova za opće pučke i građanske škole te opetovna obuka kod općih pučkih škola.¹⁰¹ Jednom su naredbom uređene preparandije.¹⁰²

Važan vid Mažuranićevih reformi bilo je osnivanje Sveučilišta u Zagrebu Zakonom o ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.¹⁰³ Navedenim je propisom uređen ustroj sveučilišta dok su statusna pitanja osoblja zaposlenoga na sveučilištu uređena Zakonom o plaćama, nagradama i mirovinama za učiteljsko i činovničko osoblje na Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.¹⁰⁴ Izbor rektora

94 Naredba ZV OUP 18915/3356, Sbornik, I/1875.

95 Ovdje je prvenstveno bila riječ o naknadi bolničkog troška za zemaljske zavičajnike i osobe bez zavičajnosti, ali i za neke druge kategorije osoba. Usp. čl. 14.-16. Naredbe ZV OUP 18915/3356.

96 Naredba ZV OUP 5299/996, Sbornik, XIV/1874; Naredba ZV OUP 5446, Sbornik, XI/1876; Naredba ZV OUP 5446, Sbornik, XI/1876.

97 Najznačajnija u tom smislu bila je Naredba ZV OUP kojom se ustanovljuje Naputak za primalje, 14950, Sbornik, XXIV/1877. O primaljskoj struci za vrijeme banovanja Ivana Mažuranića vidi više u: Mirela Krešić, „Žensko pitanje u reformama bana Ivana Mažuranića“, u: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.), 238-240.

98 Naredba ZV OUP kojom se izdaje naputak za podžupanijske i gradske živinare, 8658, Sbornik, X/1879.

99 Za cjelovit prikaz Mažuranićeve reforme školstva vidi: Dinko Župan, „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“, u: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić (Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.), 265-282.

100 Zakon o ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik, XX/1874.

101 Naredba ZV OBN 2947, Sbornik, XXIV/1875; Naredba ZV OBN 2949, Sbornik, XXVII/1875; Naredba OBN 5749, Sbornik, I/1876.

102 Naredba ZV OBN o ustroju posebnoga tečaja pri kr. ženskoj preparandiji u Zagrebu za naobražavanje učiteljica ženskoga ručnoga posla u pučkih škola, 4797, Sbornik, XXVIII/1877.

103 Zakon o ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik, III/1874.

104 Zakon o plaćama, nagradama i mirovinama za učiteljsko i činovničko osoblje na Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik, III/1874. Taj zakon je preinačen Zakonom o preinaci onih ustanova čl. 7. zakonskoga članka o plaćama, nagradama i mirovinama za učiteljsko i činovničko osoblje na Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, kojima se uređuje plaća i

sveučilišta također je uređen posebnim zakonom.¹⁰⁵ No pored tih zakona, važni vidovi materije sveučilišnoga prava uređeni su naredbama, njih deset. Jednom općom naredbom izdan je naputak za provedbu Zakona o ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.¹⁰⁶ Ostalim pak naredbama uređeno je stjecanje doktorata na bogoslovnom i pravnom fakultetu,¹⁰⁷ Sveučilišna biblioteka,¹⁰⁸ disciplinski red na sveučilištu¹⁰⁹ itd.

Konačno, Zemaljska vlada nizom je naredbi uredila status civilnih inženjera, arhitekata, građevnih mjernika, mjernika i zemljomjera. Opća u ovom području bila je naredba Zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 26. veljače 1877. godine: „kojom se izdaju propisi, tičući se ovlašćivanja civilnih tehnika za izvršavanje mjerništva“.¹¹⁰ Posebnim naredbama Zemaljska vlada proglasila je imena, kategorije i sjedišta civilnih tehničara te je odredila i njihov honorar.¹¹¹

Prethodna analiza pokazuje da su naredbe donesene tijekom banovanja Ivana Mažuranića bile važno pravno vrelo kojim su zakoni dalje razrađivani te je kojim je reguliran niz pitanja koja zbog njihovih posebnosti nisu regulirana zakonima. Važna zakonitost u toj regulativi u nizu slučajeva bila je razrada provedbe pojedinoga zakona jednom općenitom naredbom u kojoj je bio sadržan naputak za provedbu toga zakona. No, uz to, niz specifičnih pitanja u pojedinim područjima dalje je reguliran pojedinim naredbama. Sadržajno gledano, naredbama je regulirana materija organizacije uprave, organizacije pravosuđa, uključujući i gruntovnice i lepoplavsku kaznionicu, mjesnoga sudstva, zadruga, zdravstva, školstva i sveučilišta. Naredbama su regulirana i statusna pitanja osoblja političke uprave, zdravstvenog osoblja, veterinarara, učitelja, zaposlenika sveučilišta te civilnih tehnika, inženjera, arhitekata, građevnih mjernika, mjernika i zemljomjera.

S obzirom na navedeno, može se reći da su naredbe bana, odnosno Zemaljske vlade pratile široko područje zakonodavne djelatnosti tijekom Mažuranićevih reformi, no uz određene iznimke. Tim naredbama, naime, nije regulirana ukupnost statusa svog upravnog i stručnog osoblja u Hrvatskoj i Slavoniji budući da je status nekih kategorija osoblja reguliran neposredno vladarevim rješenjima koja je ban samo objavio u Sborniku u obliku raspisa. Tako je vladar donio rješenja kojima je regulirao status osoblja zemaljske blagajne, računarskog ureda i činovnika građevne struke.¹¹² Naredbama nije reguliran niti niz pitanja iz područja pravosuđa, pa tako

dnevnični razred aktuaru ujedno kvestora, Sbornik, XXVIII/1876.

105 Zakon o izboru rektora na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik, XXIX/1875.

106 Naredba ZV OBN 3715, Sbornik, XIX/1874. Vidi i Naredbu ZV OBN kojom se popunjuje provedbena naredba br. 3715. izdana k zakonu ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (br. 48. sbornika od godine 1874.), glede nekih dužnosti slušatelja sveučilišnih, 2012, Sbornik, XVIII/1876.

107 Naredba ZV OBN 1152, Sbornik, X/1875.

108 Naredba ZV OBN 541, Sbornik, XII/1876.

109 Naredba ZV OBN 2031, Sbornik, XVIII/1876.

110 Naredba ZV OUP 15660, Sbornik, XXVII/1877.

111 Naredba ZV OUP 1792, Sbornik, XIII/1878; Naredba ZV OUP 731, Sbornik, IV/1879; Naredba ZV OUP 3853, Sbornik, IX/1879; Naredba ZV OUP 18729, Sbornik, XVIII/1879; Naredba ZV OUP 944, V/1880.

112 Usp. Raspis bana o statusu osoblja kr. hrvatsko-slavonske zemaljske blagajne, čina i plaća

primjerice niti materijalni status sudačkog osoblja zbog činjenice da je *Zakon o vlasti sudačkoj* odredio da se to pitanje uređuje isključivo zakonom.¹¹³ Također, naredbama nije uređeno biračko pravo niti pravo na javno okupljanje. To stoga što je izborno pravo regulirano samo zakonom iz 1875. godine,¹¹⁴ dok je pravo na javno okupljanje regulirano isključivo Zakonom o pravu sakupljati se iz 1874. godine.¹¹⁵ Reguliranje ove materije zakonima te ograničavanje izvršne vlasti u toj materiji odražavalo je shvaćanje prema kojem je riječ o osjetljivim pitanjima koja ne bi trebala previše ovisiti o naredbodavnoj nadležnosti vlade.¹¹⁶ Uz to, porotnička dužnost kao i institut porote također nisu regulirani niti jednom naredbom, nego je reguliranje te materije također ostalo potpuno u području zakonodavca.¹¹⁷ U određenoj je mjeri stoga djelokrug naredbodavne djelatnosti sadržajno bio sužen u usporedbi sa zakonodavnom djelatnošću.

5. SADRŽAJ NAREDBODAVNE DJELATNOSTI IZ PODRUČJA ZAJEDNIČKE UGARSKO-HRVATSKE NADLEŽNOSTI

Slično kao i kod izlaganja naredbi iz područja hrvatsko-slavonske autonomne nadležnosti, niti ovdje pojedinačno izlaganje svake od naredbi nije zbog opsega rada moguće, a čini nam se niti svrsishodno. I ovdje su stoga naredbe sažeto prikazane. Cilj je analize utvrditi najvažniji sadržaj zajedničke naredbodavne djelatnosti.

Iz prethodno provedene kvantitativne analize naredbodavne djelatnosti vidljivo je da su naredbe iz zajedničkog ugarsko-hrvatskog djelokruga donosila ministarstva Središnje vlade, ali i hrvatsko-slavonski organi. Prvu naredbu iz zajedničkog ugarsko-hrvatskog djelokruga tako je 1873. godine donijela Zemaljska vlada. Riječ je o naredbi glede „odpravaka prostih od poštarine“ u poslovima javne uprave, kojom

njegovih, 587/Pr., Sbornik, XII/1875; Razpis bana o statusu osoblja računarskoga ureda hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, čina i plaža njegovih, 606/Pr., Sbornik, XII/1875; Razpis bana o statusu osoblja i plaća činovnika građevne struke u Hrvatskoj i Slavoniji, 6801, Sbornik, XII/1877.

113 Usp. čl. 4. st. 2. Zakona o vlasti sudačkoj, Sbornik, VIII/1874. Nemogućnost vlade da naredbama regulira pojedina pitanja iz područja pravosuđa, konkretno pitanje ustrojstva sudstva, s obzirom na odredbu Zakona o vlasti sudačkoj iz 1874. godine navodi i Ladislav Polić. Ladislav Polić, „Nacrt Hrvatsko-ugarskog državnog prava“, izmjenjeno izd. po dru Poliću (skripta, Zagreb, 1912.), 241.

114 Zakon o preinaci i nadopunitbi zakonskoga članka III.:1870. o izbornom redu i zakon. članka od 30. prosinca 1873. o uzakonjenju previšnjih odredaba od 8. lipnja 1871. glede razvojačenja varaždinsko-gjurgjevačko i varaždinsko-križevačke pukovnije, zatim vojno krajiških općina Senja, Bjelovara, Ivanić tvrde i općine Siska i sjedinjenja njihova sa kraljevinama Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom, Sbornik, XXXV/1875.

115 Zakon o pravu sakupljati se, Sbornik, III/1875.

116 U tom smislu je izbornom reformom iz 1875. godine Zemaljskoj vladi oduzeto pravo da naredbodavnim putem uređuje izborna područja i sjedišta pojedinačnih izbornih kotareva. Tako Čepulo, *Prava građana i moderne institucije*, 99. O negativnim učincima naredbodavne regulative u području javnog okupljanja te o potrebi zakonskog reguliranja te materije vidi: Čepulo, *Prava građana i moderne institucije*, 123.

117 O zakonodavnom uređenju instituta porote za vrijeme banovanja Ivana Mažuranića vidi više u: Čepulo, *Prava građana i moderne institucije*, 141-153.

su privatna društva i privatne osobe oslobođene od poštarine kada komuniciraju s javnom upravom. Ovom je naredbom u hrvatsko-slavonskom pravnom poretku proveden dopis ugarskog ministra za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.¹¹⁸ Drugu naredbu iz područja zajedničkog ugarsko-hrvatskog djelokruga također je donijela Zemaljska vlada, konkretno njezin odjel za unutarnje poslove, tijekom 1874. godine. Riječ je o naredbi kojom su propisani tehnički uvjeti otpreme petroleja mješovitim vlakovima.¹¹⁹

Prve naredbe ugarskih ministarstava donesene su i objavljene 1875. godine. Riječ je naredbama koje je donijelo ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, a kojima su regulirana pitanja mjera i baždarenja. Tim je naredbama osnovano državno baždarsko povjerenstvo, propisane su mjere duljina, mjere za tekućine, mjere za suhe stvari, donesena su pravila o utezima i njihovom obilježavanju, kao i o mjernim spravama koje se mogu podvrći baždarenju (vagama, alkoholomjerima, šećeromjerima i plinomjerima).¹²⁰ Posao reguliranja mjera i baždarenja ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu nastavilo je i tijekom 1876. i 1877. godine. Tako su jednom naredbom ustrojeni baždarski uredi u Ugarskoj te Hrvatskoj, Slavoniji i Vojnoj Krajini.¹²¹ Također je regulirana uporaba plinskih ura, baždarenje bačvi namijenjenih prijevozu piva, kontrola obaždarenih bačvi, uređen je stegovni postupak protiv baždarskih činovnika itd.¹²² Iako je naredbodavna aktivnost ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu u području mjera i baždarenja tijekom 1875., 1876. i 1877. godine bila vrlo intenzivna i široko obuhvatna, ipak je i u ovoj materiji nastavljen praksa prema kojoj je neke naredbe iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti donijela Zemaljska vlada. Tako je donijela naredbu kojom je regulirala pitanja nadziranja mjera¹²³ te je detaljnije uredila upotrebu boca za vino i čaša za vino i pivo u gostionicama i krčmama.¹²⁴ I ovdje su, dakle, pitanja iz područja zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti regulirana djelomično i aktima Zemaljske vlade.

Važne naredbe donesene su i u materiji prometa, ponajprije željezničkoga. Ove je naredbe donosilo ministarstvo za javne radnje i komunikacije. Prva u nizu u Sborniku objavljenih naredbi bila je naredba kojom je izdan poslovni propis za sve željeznice u području ugarske krune. Ova naredba je objavljena u Sborniku 15. studenoga 1877. godine, iako je donesena još 10. lipnja 1874. godine.¹²⁵ Tako se dogodilo da je važan propis o željeznicama u Hrvatskoj i Slavoniji objavljen pune tri godine nakon njegova donošenja (*sic!*). Nakon toga donesena je još i naredba ministarstva za javne radnje i komunikacije kojom je izdan naputak za uredovanje

118 Naredba ZV 1853, Sbornik, XVI/1873.

119 Naredba ZV OUP 16239, Sbornik, I/1874.

120 Vidi u tom smislu Naredbu 7210, Sbornik, XVI/1875 i Naredbu 9334, Sbornik, XVI/1875.

121 Naredba 29199, Sbornik, V/1876.

122 Naredba 17214, Sbornik, IX/1876; Naredba 6600, Sbornik, XV/1876; Naredba 25734, Sbornik, VII/1877; Naredba 8556, Sbornik, XXII/1877.

123 Vidi u tom smislu Naredbu 23776, Sbornik, I/1876.

124 Naredba ZV OUP 341, Sbornik, V/1876.

125 Naredba 9821, Sbornik, XXIX/1877. Vidi i odgovarajuće izmjene i dopune poslovnog propisa za željeznice provedene Naredbom 11474, Sbornik, XXIX/1877.

ugarskoga glavnog nadzorništva za željeznice i brodarstvo,¹²⁶ dok je dvjema naredbama mijenjan i dopunjavan već spomenuti poslovni red za željeznice.¹²⁷

6. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje upozorilo je na činjenicu da je tijekom banovanja Ivana Mažuranića široki spektar akata uprave označavan terminom naredbe. Terminom naredbe označeni su tako općenormativni akti koji bi danas bili označeni terminom uredbe kao i razni drugi akti koji bi se danas nazvali uputama. Određeno konceptualno razlikovanje bilo je međutim prisutno i tada, pa su naredbe usporedive s današnjim uredbama objavljene u Sborniku, dok ostale upute nisu objavljene.

Provedenom kvantitativnom analizom naredbi donesenih u području autonomnog te zajedničkog djelokruga utvrđeno je da je velika većina naredbi donesena tijekom 1876., 1877. i 1878. godine, uz znatnu naredbodavnu aktivnost i nakon toga. Analiza je također pokazala da je najviše naredbi objavljenih u Sborniku bilo iz autonomnoga hrvatsko-slavonskog djelokruga. Istraživanje je također upozorilo na činjenicu da su naredbe iz autonomnoga djelokruga donesene u pravilu radi razrade ili dodatnog uređenja materije koja je prethodno regulirana zakonima. Takav slijed prvo zakonodavne pa naredbodavne djelatnosti u osnovi je i logičan. No, uz to, nalaz da je najviše naredbi iz autonomnog djelokruga doneseno tijekom 1876. i 1877. i 1878. godine govori u prilog tezi da je modernizacija uvelike nastavljena i nakon 1875. godine, u obliku naredbi.

Sadržajna analiza naredbi donesenih iz autonomnog djelokruga upućuje na zaključak da su naredbama regulirana gotovo sva područja autonomne hrvatsko-slavonske nadležnosti. Tako je u značajnoj mjeri organizacija uprave, a donekle i pravosuđa, provedena nizom naredbi kojima su razrađivani i primjenjivani relevantni zakoni. Istraživanje je pokazalo da je uređenje gruntovnica velikim dijelom regulirano naredbama, a naredbodavna djelatnost bila je vrlo značajna i za uređenje lepglavске kaznionice. Konačno, mnoštvo naredbi iz područja mjesnoga sudstva svjedoči o tomu da je reforma mjesnog sudstva uvelike primijenjena naredbama. Naredbama je na temelju zakona detaljnije uređen i institut kućne zadruge te su detaljnije uređena pitanja zemljišnoga rasterećenja. Uz sve navedeno, naredbe su bile važno vrelo kojim su, pored jednog zakona u području zdravstva i jednog zakona u području školstva, *de facto* provedene reforme u području te dvije djelatnosti. Slična, iako ne i istovjetna situacija s obzirom na naredbodavnu djelatnost bila je u području sveučilišnoga prava gdje je razlika bila u tome da su osim naredbama pitanja sveučilišnoga prava bila uređena i s trima zakonima. Konačno, istraživanje je pokazalo i to da dio pitanja ipak nije reguliran naredbama. Tako nisu regulirana neka statusna pitanja, veliki broj pitanja iz područja pravosuđa te nisu regulirana niti politička prava građana, kao ni institut porote.

Sadržajna analiza naredbi donesenih iz područja zajedničkog ugarsko-hrvatskog djelokruga pokazuje da su naredbama regulirana ponajprije pitanja mjera

¹²⁶ Naredba 298, Sbornik, XI/1875.

¹²⁷ Naredba 3686, Sbornik, XII/1878; Naredba 17774, Sbornik, XX/1879.

i baždarenja te su regulirane željeznice i brodarstvo. Uređenje tih pitanja regulirano je naredbama ministarstva za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, odnosno ministarstva za javne radnje i komunikacije. No, rezultati provedenog istraživanja pokazali su da je određeni dio ove materije reguliran naredbama Zemaljske vlade čime je Zemaljska vlada uspostavljena kao suplementaran naredbodavni čimbenik i u sferi zajedničke ugarsko-hrvatske nadležnosti.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Beuc, Ivan. *Povijest država i prava na području SFRJ*. 3. izd. Zagreb: Narodne novine, 1989.
2. Borković, Ivo. *Upravno pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2002.
3. Čepulo, Dalibor. „Building of the Modern Legal System in Croatia 1848-1918 in the Centre-Periphery Perspective“. U: *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, eds. Tomasz Giaro, 47-91. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2006.
4. Čepulo, Dalibor. *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu od srednjeg vijeka do suvremenog doba*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
5. Čepulo, Dalibor i Mirela Krešić. „Hrvatsko-ugarska nagodba: institucije i stvarnost“. U: *Mint nemzet a nemzettel...Tudományos a magyar-horvat kiegyezés 140. évfordulója emlékeire / Kao narod s narodom... Konferencija u spomen 140. obljetnici Hrvatsko-ugarske nagodbe*, ur. Dinko Šokčević, 141-155. Budimpešta: Croatica, 2011.
6. Čepulo, Dalibor. „Mažuranićeve reforme 1873.-1880.: modernizacija kao izgradnja države i nacije“. U: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić, 1-72. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.
7. Čepulo, Dalibor. „Mjesni sud na hrvatsko-slavonskom području između sudske i upravne vlasti“. U: *Djelotvorna pravna zaštita u pravičnom postupku: izazovi pravosudnih transformacija na jugu Europe (Liber amicorum Mihajlo Dika)*, ur. Alan Uzelac, Jasnica Garašić i Aleksandra Maganić, 73-91. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
8. Čepulo, Dalibor. *Prava građana i moderne institucije: europska i hrvatska pravna tradicija*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003.
9. Gross, Mirjana i Agneza Szabo. *Prema hrvatskome građanskom društvu: društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća*. Zagreb: Globus, 1992.
10. Heka, Ladislav. *Hrvatsko-ugarska nagodba: Pravni odnos bana i hrvatskog ministra*. Zagreb: Srednja Europa, 2019.
11. Heka, Ladislav. *Osam stoljeća Hrvatsko-ugarske državne zajednice s posebnim osvrtom na Hrvatsko-ugarsku nagodbu*. Szeged-Subotica: Bába Kiadó, 2011.
12. Ivičević Karas, Elizabeta. „Mažuranićeve reforme i izvršavanje kazne zatvora“. U: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić, 207-227. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.
13. Krbek, Ivo. „Instrukcija (uputa) na području uprave“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 7, br. 3-4 (1957): 255-264.
14. Krbek, Ivo. *Upravno pravo (uvodna i osnovna pitanja). Knjiga I*. Zagreb: Tisak i naklada jugoslovenske štampe, 1929.

15. Krešić, Mirela. „Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930.: sudjelovanje javnog bilježnika u ostavinskom postupku – iskustva iz prošlosti“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63, br. 2 (2013): 353-382.
16. Krešić, Mirela. „Žensko pitanje u reformama bana Ivana Mažuranića“. U: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić, 229-247. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.
17. Krišković, Vinko. „Upravno pravo“, predavanja dr. Vinka Kriškovića. Skripta, Zagreb, oko 1910.
18. Polić, Ladislav. „Nacrt Hrvatsko-ugarskog državnog prava“. Izmjenjeno izd. po dru Poliću. Skripta, Zagreb, 1912.
19. Pusić, Eugen. *Hrvatska središnja državna uprava i usporedni upravni sustavi*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.
20. Šikić, Marko. „Pojmovnik“. *Hrvatska javna uprava* 9, br. 2 (2009): 587-592.
21. Šišić, Ferdo. *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskoga naroda 600.-1918*. Split: Marijan tisak, 2004.
22. Šokčević, Dinko. *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*. Zagreb: Durieux, 2016.
23. Žigrović-Pretočki, Ivan. *Upravna nauka i hrvatsko upravno pravo*. Zagreb: Tisak i naklada knjižare L. Hartmana, 1917.
24. Žigrović-Pretočki, Ivan. *Upravno pravo Kraljevina Hrvatske i Slavonije s obzirom na ustav*. Bjelovar: Tisak Lav. Weissa, 1911.
25. Župan, Dinko. „Mažuranićeva reforma pučkoga školstva“. U: *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme*, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić, 265-282. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2019.

Pravni propisi:

1. HR Hrvatski državni arhiv fond 79-Unutarnji odjel Zemaljske vlade za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, kutija 176, sv. VII-1, 21497/1875.
2. Objava bana kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije glede statusa osoblja računarskoga ureda kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, čina i plaća njegovih, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XII, 1875.
3. Okružnica kr. hrvat.-slavon.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 4. studenoga 1874. br. 17493. izdanu u sporazumu sa vladinim odjelom za pravosuđe na sve županije i gradove o pobiranju i zaračunavanju pristojbi kod mjesnih sudova u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXII, 1874.
4. Razpis bana br. 587/Pr. o statusu osoblja kr. hrvatsko-slavonske zemaljske blagajne, čina i plaća njegovih, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XII, 1875.
5. Razpis bana br. 606/Pr. o statusu osoblja računarskoga ureda hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, čina i plaća njegovih, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XII, 1875.
6. Razpis bana br. 6801. o statusu osoblja i plaća činovnika građevne struke u Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XII, 1877.
7. Razpis kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu od 19. travnja 1873., kojim se proglašuje previšnjim rješenjem od 6. travnja i 2. srpnja 1872. potvrđena „uredba za srbsko-narodne škole“ kao i „uredba o višim ženskim školama“, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad V, 1873.

8. Zakon o izboru rektora na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXIX, 1875.
9. Zakon o konačnom razterećenju izvanselišnih, krčevinskih, gornih i činjenih zemalja, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad IV, 1876.
10. Zakon o mjesnim sudovima i postupku pred njima, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXXII, 1876.
11. Zakon o plaćama, nagradama i o mirovinama za učiteljsko i činovničko osoblje na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad III, 1874.
12. Zakon o pravu sakupljati se, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad III, 1875.
13. Zakon o preinaci i nadopunitbi zakonskoga članka III.:1870. ob izbornom redu i zakon. članka od 30. prosinca 1873. ob uzakonjenju previšnjih odredaba od 8. lipnja 1871. glede razvojačenja varaždinsko-gjurgjevačko i varaždinsko-križevačke pukovnije, zatim vojno krajiških općina Senja, Bjelovara, Ivanić tvrde i općine Siska i sjedinjenja njihova sa kraljevinama Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXXV, 1875.
14. Zakon o preinaci onih ustanova čl. 7. zakonskoga članka o plaćama, nagradama i mirovinama za učiteljsko i činovničko osoblje na Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, kojima se uređuje plaća i dnevnični razred aktuaru ujedno kvestora, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXVIII, 1876.
15. Zakon o ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad III, 1874.
16. Zakon o ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XX, 1874.
17. Zakon o uređenju zdravstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXIII, 1874.
18. Zakon o ustroju sudova prve molbe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad XXV, 1874.
19. Zakon o vlasti sudačkoj, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad VIII, 1874.
20. Zakon o zadrugama, Sbornik zakona i naredbi valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, komad IX, 1874.

Ivan Kosnica*

Summary

MODERNIZATION THROUGH DECREES DURING THE GOVERNMENT OF IVAN MAŽURANIĆ

The period of government of the *ban* Ivan Mažuranić was a very intensive modernization period during which the previously outdated Croatian legal system was modernized to a significant extent. Modernization was carried out through very intensive legislative activity since more than sixty important laws were enacted at that time. Continuing on this question that has already been investigated in legal historical science, the author questioned the reach and significance of decrees as another legal source in these modernization processes. Based on the analysis of the decrees published in the official gazette of the Kingdoms of Croatia and Slavonia, the author concluded that despite the slowdown in legislative activity after 1875, the decree activity was very intensive and significant even after that year.

Keywords: *Ivan Mažuranić; reforms; law; decree; Croatia.*

* Ivan Kosnica, Ph.D., Associate Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; ivan.kosnica@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0467-6062>.

